

«ОКСАМИТОВА РЕВОЛЮЦІЯ» – ЗМІНА КОЛЬОРІВ ЧИ СВІДОМОСТІ?

Вони ніколи не збунтуються, поки не стануть свідомими, а свідомими не стануть, поки не збунтуються.

*Джордж Орвелл
«1984»*

Кінець ХХ століття став переломним періодом в історії, порох, що залишався в порохівницях провідних країн Європи, неодноразово ставив світ на межу Третьої світової війни.

Людство прагнуло змін в соціальних, політичних та економічних сферах, але революція зазвичай супроводжується, не тільки пробудженням національної свідомості та бажанням змін у сферах суспільного життя, але й людськими жертвами. Кривавий слід, що залишила по собі Друга світова війна, бажання людей бачити мирне небо над головою, сприяло ряду мирних революцій, що в історії отримали назву «Оксамитові».

Що ж все-таки стало причиною мирних змін політичного режиму? Виснаженість суспільства постійними війнами, застарілість порядку і режиму, страх Третьої світової війни, чи таємні домовленості СРСР та США?

«Оксамитові революції» у всіх країнах Східної Європи відбулись майже одночасно і за дуже схожим сценарієм. Враховуючи те, що кожна з цих країн мала різний соціально-економічний розвиток, рівень життя, а найголовніше, різну силу їх політичних лідерів. В такому випадку виникає думка, чи вдалось суспільству реалізувати свої ідеї і досягнути мети, що була закладена в основу революції? Саме це питання хотілося б поставити на перше місце в структурі даного дослідження.

Кінець 80-х років ХХ століття характеризується падінням урядів у Центральній та Східній Європі, що складались в переважній більшості з соціалістичних та соціал-демократичні партій. Ці зміни в політичному житті Європи ряд істориків в жодному разі не вважають цілковитою перемогою над соціалізмом. Це була лиш одна із сходинок «цивілізованого» політичного процесу, вже сформованого в Західній Європі, де «соціалісти», та їхні опоненти по черзі займають владні позиції.

В кінці ХХ століття режим диктатури вичерпував свої можливості. Марксистсько-ленінська ідеологія, що передбачала будівництво соціалізму з плавним переходом до комунізму, виявилася штучно надуманою і, все ж таки, непридатною для реалізації.

Раніше усіх революційні зміни відбулися в Польщі й Угорщині.

Громадська підтримка фундаментальних основ ринкового ладу та демократичних інститутів у Польщі в 1990-х роках пішла на спад. Процеси трансформації польського суспільства почалися не в 1989 р., а значно раніше. Системні зміни здійснювались тут протягом двох десятиліть. У кризові періоди розвитку країни в 1960-х роках за інерцією мислення, вихованою у попередній час, у більшості опозиціонерів не стояло питання про зміну устрою, а лише про «підправлення» реального соціалізму за рахунок «нових» людей та розширення саме внутріпартійної демократії [1, с. 654].

Затяжна політична криза супроводжувалася зростанням незгоди з монопольним становищем компартії, роллю самого керівництва в суспільстві. Одною з основних причин жорстокої кризи польського режиму являється фактичне відсторонення народу від участі в управлінні державними і громадськими справами, від впливу на політику. З 1980 р. сторони конфлікту залишалися незмінними: зберігався стан неприхованої ворожості між комуністичною владою і значною частиною суспільства, пов'язаної з ідеалами «Солідарності»; країна нагадувала «дрімаючий вулкан». Революційні зміни влади відбувалися мирним шляхом, що свідчило про високий цивілізаційний рівень суспільства. Втративши довіру народу, комуністи змушені були поступитися своєю владою. А від так, розпочалось формування нового уряду Т. Мазовецького, що дало початок процесу запровадження демократичного устрою. Основною причиною таких швидких змін став вплив Західної Європи та бажання самої країни звільнитись з «золотих кайданів», що мали назву «марксистсько-ленінська ідеологія» [2, с. 87].

1989 рік став періодом національного пробудження і для Угорщини. В цій країні революція проходила у формі переговорів і отримала назву «Тихої революції». Зміна влади відбулася «зверху». У жовтні 1989 року правляча Угорська соціалістична робітничка партія провела свій останній з'їзд, на якому перейменувала себе в Угорську соціалістичну партію. 16–20 жовтня парламент постановив закон, що передбачав багатопартійні парламентські і прямі президентські вибори. Хоч по суті новий уряд частково формувала та ж сама робітничка партія [3, с. 404].

Зовсім протилежна модель революційного процесу сформувалася в Болгарії та Албанії, де зміна порядку розпочалася в середині комуністичної партії, такі конфлікти призвели до відставки «вождів» та приходу до влади комуністів-реформаторів. 10 листопада 1989 року лідер Народної Республіки Болгарії Тодор Живков був позбавлений влади Політбюро ЦК Болгарської комуністичної партії, проте для суспільства цього виявилось замало. У листопаді 1989 року в місті Софія знову починаються демонстрації, що швидко переросли у вимоги політичних реформ. У лютому 1990 року Болгарська комуністична партія відмовилася

від монополії на владу, а в червні того ж року пройшли перші вільні вибори.

Революції в Східній Європі дали поштовх до сплесків невдоволення серед населення Албанії. Політичні реформи і зміна влади в країні відбулися в 1991 році [3, с. 352].

Третій шлях трансформацій було обрано Німецькою Демократичною Республікою та Чеською Соціалістичною Республікою, де відбулися переважно безкровні революції – «оксамитова» в ЧСРР та «осіння» в НДР. Вирішальним етапом революції в Німеччині стали події 9 жовтня 1989 року. Цей день зробив можливим возз'єднання Німеччини, і поставив крапку в існуванні Варшавського пакту. Близько 70 тисяч людей пройшлися лейпцизькою окружною дорогою з відомими і актуальними й до сьогодні гаслами: «Ми – єдиний народ». Збільшення кількості протестувальників, дестабілізувало владу, і створило умови для «Лейпцизького дива». Виступи простого народу розірвали коло державного насилля й завершили 40-річне існування НДР. 9 листопада 1989 року було повалено Берлінську стіну, і 3 жовтня 1990 року, в наслідок переговорів за формулою «два плюс чотири» (ФРН-НДР та США-СРСР-Англія-Франція) відбулось остаточне возз'єднання Німеччини [4, с. 423].

Дещо інша ситуація виникла в Чехії. У 1990 році розгорілась так звана «дефісна війна». Чеський уряд наполягав на збереженні написання назви держави «Чехословаччина» одним словом, Словаччина вимагала написання через дефіс: «Чехо-Словаччина». У результаті компромісу з 29 березня 1990 року країна стала офіційно називатися «Чеська і Словацька Федеративна Республіка» (ЧСФР), скорочено «Чехословаччина». А вже 1 січня 1993 року сталося так зване Оксамитове розлучення. Країна в результаті мирних переговорів розділилась на Чехію і Словаччину [3, с. 387].

Отже, аналізуючи події 80-х років минулого століття, можна дійти висновку, що в більшості країн зміна керівних органів відбулася «зверху», звичайним перефарбуванням кольорів та зміною назв партій. Влада, побоявшись масових народних виступів і масштабних революцій, які назрівали в кінці 1980-х років, вирішила сама «повалити» комуністичний режим, і «перейти» до нових порядків. В наслідок чого, ще найближчих 10 років, кожна з цих країн відчувала пережитки старих порядків. До сьогоднішніх днів яскравим прикладом для нас залишається Федеративна Республіка Німеччина, в якій соціально-економічний розвиток Північної частини країни знаходиться на значно вищому рівні.

Список використаних джерел:

1. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Л. : Львівський національний університет імені Івана

- Франка, 2002. – 752 с. Режим доступу: <http://www.ex.ua/17697856>
2. Снайдер Т. Перетворення націй. – К. : Дух і Літера, 2012. – 464 с. Режим доступу: <http://toloka.hurтом.com/viewtopic.php?t=56516>
 3. Іваницька О. П. «Новітня історія країн Європи та Америки» (1945–2002). Навчальний посібник. – Вінниця : «Фоліант», 2003. – 560 с. Режим доступу: <http://www.ex.ua/17596167>
 4. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002 роки): Навч. посібник. – К. : Либідь, 2004. – 624 с. Режим доступу: <http://www.ex.ua/17605495>